

ZAVOD ZA KULTURO IN IZOBRAŽEVANJE TRŽIČ

Kurnikova hiša

DOBRO ORODJE JE POL DELA, II. del

Vljudno vabimo vas, vaše prijatelje in znance na otvoritev drugega dela študijske razstave čevljarskega orodja z naslovom

DOBRO ORODJE JE POL DELA,

ki bo v petek, 2. julija 1993, ob 18. uri v Kurnikovi hiši v Tržiču.

Kulturni program bo tokrat zapolnjevala narodna pesem v izvedbi skupine pevk iz Kranja, ki so se poimenovala „Bodeče neže”.

Razstava bo na ogled do Šušarske nedelje 1993, vsak dan razen ponedeljka od 17. do 19., ob nedeljah pa tudi od 9. do 12. ure.

Od svoje ustanovitve pa do danes se je v Tržiškem muzeju nabrala kar lepa zbirka čevljarškega orodja in sicer okoli 400 predmetov. Pričujoča razstava dopolnjuje in zaključuje prvi del pregleda najbolj tipičnih vrst orodja domačih, torej tržiških čevljarjev, ki je bila na ogled lansko jesen v razstavnih prostorih Abanke v Tržiču.

Predstavitvi sedmih vrst orodja (kladiv, klešč, pil, gladilnikov, šil, prebijačev in nožev) se tokrat pridružujejo še obrezilniki, klinčarji, okrasna in rezilna kolesca, noži za izsekavanje pet, zobčarji in nazobčarji, razno priložnostno orodje in pomagala ter usnjena zaščita pred poškodbami pri rokovanju z orodjem.

OBREZILNIKI (domače ime „obnemar“, iz nem. besede abnehmen = snemati, posnemati) so majhni nožiči za obrezovanje ali-posnemavanje podplatnih robov. V naši zbirki hranimo štiri različne vrste obrezilnikov: navadne, obrezilnike za notranjke, glistaste rezače (domače ime birstensnajder) in industrijske obrezilnike.

KLINČARJI (domače ime „porar“, iz nem. besede bohren = vrtati) delujejo na principu vrtalk, le da z njimi ne vrtajo, ampak podplate luknjajo z zabijanjem konice, v nastale luknjice pa zabijejo lesene žebličke - cveke (klinčana izdelava). Pri tem orodju je zanimivo opazovati ročaje. Ti so zaradi udarcev s kladivom hitro počili, če jih čevljarji niso pred uporabo zaščitili s kovinskimi obroči ali usnjenimi podložkami. Neuničljivi so bili seveda tisti ročaji, ki so bili v celoti sestavljeni iz okroglih usnjenih naložkov.

OKRASNA IN REZILNA KOLESCA (domače ime „radl“, iz nem. besede das Rad = kolo) se med seboj ločujejo po funkciji in načinu rokovanja z njimi. Z okrasnimi kolesci spodnje robove podplata reliefirajo in s tem zakrijejo razne zareze skritih šivov, lahko pa tudi poudarijo lego členkov v podplatu. Z nabrušenimi rezilnimi kolesci paje mogoče okrasno nazobčati robove zgornjega usnja (npr. pri derby čevljih).

NOŽI ZA IZSEKAVANJE PET (domače ime „aushokar“, iz nem. besede aushacken = izkopati) so širokim žlicam podobno orodje. Z njimi so čevljarji oblikovali notranji rob pet že izdelanih moških čevljev. Pri tem delu je moral obrtnik imeti že precejšnjo mero občutka za izsekavanje, da pri udarcu s kladivom ni poškodoval ali celo razklal podplat. Starejši noži za izsekavanje pet so še v celoti izdelani iz kovine, vendar so na njihovih ročajih vidni sledovi udarcev s kladivom. Novejši so že opremljeni z močnimi lesenimi ročaji. Razlikujejo se po velikosti glede na širino moških pet.

NAZOBČARJI (domače ime „štupfer“) so debelejšemu šilu podobno orodje z lesenim ročajem, le da se kovinska konica konča na dva zobčka, s katerima so ročno okrasno nazobčali zgornje robove podplatov. Pritiskati je bilo treba zelo natančno in enakomerno, drugače so se vmes takoj „naredili mladiči“.

Med številna orodja, ki so jih še uporabljali tržiški čevljarji, štejemo tudi ZOBČARJE, DOLBILCE (domače ime „auskrocar“), IZDIRAČE (domače ime „austeksar“), ODPIRAČE, ŠESTILA, OSTRGOVALNIKE (domače ime „krocar“) in druge priložnostno narejene lesene pripomočke (domača imena „štogl“, „šuprigl“). Nepogrešljiv pripomoček pri ročnem izdelovanju čevljev je bila NAVOZA (domače ime „kneftra“). Z njo so si čevljarji pritrdili čevljev bodisi na koleno (klinčana izdelava) bodisi v naročje (šivana izdelava) zato, da so imeli proste roke. Imela pa je tudi vzgojni pomen: ker je bila narejena iz močnega govejega usnja, je bila kaj pripravna zaučenje „kozjih molitvic“.

Pri delu s čevljarskim orodjem je prišlo večkrat do kakšne nezgode. Poškodbe sicer niso bile resne, čevljarji pa so se znali pred njimi tudi preventivno zaščititi z usnjenimi NAROČNIKI (rokavicami) in NAPRSTNIMI OBROČKI, ki si jih je izdelal vsak sam zase. Pri šivanju z eno šivanko (pri „obmetavanju“) so potrebovali le en naročnik, pri zategovanju drete in pridelu z dvema šivankama pa so si nadeli rokavice in naprstnike na obe roki.

Kot smo omenili že v prvem delu razstave, je z identifikacijo, klasifikacijo in dokumentiranjem čevljarkega orodja opravljeno temeljno muzeološko delo, na podlagi katerega bo naše zbiranje odslej še bolj sistematično in selektivno. Vse kose smo zaščitili pred nadaljnjim propadanjem in jih fotografirali. Pripravljen je za nadaljnje preučevanje.

Naša razstava ima med drugim tudi namen, da vzpodbudi vas, dragi obiskovalci, k razmišljanju o tem, ali poznate še kakšno vrsto čevljarskega orodja, kako ste (so) ga po domače še poimenovali in zakaj vse so ga uporabljali. Seveda bomo veseli tudi drugih informacij. Za vaše sodelovanje se vam že sedaj zahvaljujemo.

Posebej pa se zahvaljujem čevljarju Jožetu Zaplotniku za pomoč pri identifikaciji obravnavanega čevljarskega orodja.

V Trzinu, julij 1993
kustosinja etnologinja Tita Ovsenar

Tita Ovsenar: DOBRO ORODJE JE POL DELA, II. del

Oblikovanje razstave v razstavišču Kurnikova hiša, Trzin:

VIZAVI d.o.o. Trzin

Konservacija orodja: Zdravko Švab in Omar Begić

Zloženko lektorirala: prof. Mojca Seliškar

Naklada: 500 izvodov